

Іванова О. А.

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
декан факультету журналістики, реклами та видавничої справи,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

**Аналітична журналістика, соціальні комунікації
та конфліктний дискурс: сили притягування і відштовхування**

Уже понад 30-літній розвиток інформаційного суспільства з його відкритим інформаційним простором, демократичним устроєм, свободою слова, правами людини, всесвітньою глобалізацією, тотальною мережевістю та багатьма іншими надбаннями все ж демонструє неподоланість конфліктності на різних рівнях сучасного соціокультурного життя. Тож конфліктний дискурс залишається актуальним в умовах інформаційного суспільства.

Конфліктогенність соціального та інформаційного середовищ за нинішніх умов розвитку людської цивілізації актуалізує потенційно конфліктні явища та проблематизує сам феномен «конфліктність» у науковому його вимірі, зокрема у контексті наук про соціальні комунікації.

Широко застосовувані в дослідницькій гуманітарній традиції структурний і функціональний підходи до осмислення явищ соціокультурного характеру використовуються і при аналізі конфліктності. Структурний підхід тут передбачає пошуки відповіді на питання щодо конфлікту як детермінанти соціальної динаміки, причини історичного ритму тощо. Функціональний підхід — відповіді на питання щодо впливу конфліктності на стабільність, сталість, стійкість соціального світу. Між цими точками розміщуються концептуальні напрями досліджень і вимальовується спектр наукового знання щодо конфлікту та його ролі в житті соціуму.

Конфлікт — зіткнення різновекторних сил, що реалізують власні інтереси в умовах та за рахунок протидії. У конфлікті сторони експлікують несумісність власних потенційних чи реальних станів, а також схильні зайняти позицію, що унеможлиблює реалізацію намірів і досягнення цілей іншого учасника протистояння. При цьому важливо усвідомлювати, що сам по собі конфлікт відображає наміри учасників у боротьбі за власні цілі, якими є влада, статус, цінності, прибутки.

Конфлікти мають надзвичайно різні характеристики та класифікуються за численними критеріями: латентні/відкриті; давні/свіжі; радикальні/часткові, складні/ прості; конфлікти мають передісторію, середовище реалізації, ресурси сторін, стейкхолдерів тощо.

Предметом уваги в журналістиці стає вияв конфлікту, опис конфлікту, пояснення конфлікту, артикуляція позицій сторін протистояння, а також організація дискусії на тему, що спричинила конфлікт. При цьому робота журналіста з конфліктністю будується перш за все на його комунікаційних намірах бути поза конфліктом і своєю неупередженістю забезпечувати громадськість збалансованою інформацією про конфлікт і його фігурантів. Тут принципово важливими стають журналістські стандарти та комунікаційна компетентність журналіста, що вберігає його від суб'єктивності, емоційної мовної поведінки.

Проте, ускладнюється ситуація тим, що саме соціальне середовище, яке й спостерігає журналістика, характеризується конфліктогенністю, а журналіст, що за Н. Луманом бере участь у «спостереженні за спостереженням», не може не мати власної позиції, з якої й здійснює свою масмедійну діяльність, — журналіст агент соціального поля, сформований у конкретних координатах соціокультурного життя. Будь-який конфлікт з цих позицій вміщує історичне тло формування протистояння, має «сюжет» протиборства, макросередовищні чинники конфліктності, стереотипи, що впливають на конфліктогенність, — і все це тією чи іншою

мірою знаходить своє відображення в масмедійному продукті, адже все це тією чи іншою мірою визначає позицію самого журналіста (незалежно від його журналістської упередженості чи відстороненості). Це — ускладнення на шляху масмедійної експлікації конфліктності, навіть за умов жорсткого дотримання журналістських стандартів та компетентної мовної поведінки.

Ще один важливий чинник, що теж не спрощує ситуацію, — це аудиторні запити та інтереси. Масмедіа впливають на власну аудиторію, натомість і аудиторія чинить вплив на рецепцію масмедійних повідомлень власними запитами, позиціями, інтересами. Сучасні ЗМІ функціонують в умовах величезної інформаційної пропозиції, яка формує нові типи медіаспоживачів. Величезна масова аудиторія розпорошується, розпадається, сегментується і при цьому поляризується з огляду на власні потреби і зацікавлення. Сегментація і поляризація аудиторії ЗМІ суттєво впливають на рівень конфліктогенності інформаційного простору тим, що увиразнюють та підкреслюють саму конфліктність.

Функціональний підхід до осмислення конфліктності, спрямований на аналіз її впливу на стабільність, сталість, стійкість соціального світу, дає можливість усвідомити, що журналістика здатна як знижувати, так і підвищувати рівень конфліктогенності інформаційного простору.

Для адекватної інформаційної роботи журналіста з конфліктом важлива фахова масмедійна освіта, яка передбачає компетентне усвідомлення потенціалу тих чи інших комунікаційних технологій, їхнього впливу на аудиторію, а також формує широкий соціокультурний кругозір, що забезпечує медійника уявленнями про причинно-наслідкові зв'язки соціальних процесів, явищ, подій тощо. Така підготовка може забезпечити журналіста додатковими чинниками ухилення від загострення конфліктності, від підсилення протистояння.

У нинішніх соціокультурних координатах в полі журналістики все більшого поширення набувають такі формати масмедійної діяльності, як едьютейнмент (Edutainment), журналістика рішень, конструктивна журналістика (Solutions Journalism, Constructive Journalism). Вони поєднують у собі релевантне пакування інформації та галузеву авторитетність, інформування, навчання/ознайомлення/пояснення та розвагу, соціальну відповідальність та унікальність інформаційного продукту, що вміщує рішення/пораду/пропозицію/вихід. Саме вони потенційно здатні знижувати рівень конфліктогенності інформаційного простору. Їхні потенційні можливості часом близькі функціям соціальних комунікацій, які, на відміну від традиційної журналістики як сфери масовокомунікаційної діяльності, у зоні конфліктності можуть зосереджуватись на питаннях соціального інжинірингу, зокрема врегулювання конфліктності, оцінювання шляхів розв'язання конфліктів, пошуку компромісів чи консенсусів.